

KAREL HYNEK MÁCHA

MNICH

(ZLOMKY Z ROMANTICKÉ BÁSNĚ)¹

1.

Na Bernardu klášter dřímá,
Pusté ticho dvůr objímá;
Mnichové spí pevný sen,
Jeden ze všech nespí jen. –
Jeho kroj cizince jeví,
Odkud přišel, žádný neví;
Při okénku nízkém sedí,
Ztuhlým okem v dálku hledí.

Zimní noci roucho kryje
Sněžné hory Helvecie;
Dolů horou, vzhůr' po hoře,
Všude bílo – sněžné moře –
Nade sněhy tváří bledou
Zírá Luna mlhou šedou;
Šero, pusto, mrtvo kolem,
Psi jen bloudí horou dolem. –
Každou noc cizí ten sedí;
Ztuhlým okem v dálku hledí –
Ducha mhy mu stíní husté,
Jako venku hory pusté;
Oko jeho hrůzu jeví. –
Proč tak sedí? – Žádný neví.

¹ Převzato z: Mácha K. H., *Básně. Máj. Zlomky. Dopisy. Deník*, Praha 1907 (redakčně upraveno).

Znovu noc plášt' rozstře černý,
Mnichové spí pevný sen;
Rytíř Góra nespí jen. –
Však i panoš nespí věrný.
Nízkým oknem tamo hledí,
Rytíř jeho kde sám sedí. –
Zimní noci roucho kryje
Sněžné hory Helvecie.
Dolů horou, vzhůr' po hoře,
Všude bílo – sněžné moře –
Nade sněhy tváří bledou
Mrká Luna mlhou šedou;
Šero, pusto, mrtvo kolem,
Psi jen bloudí horou, dolem.
Víc a víc se Luna níží,
Strašněji noc zemi tíží.
Zvonky znějí – psové vyjou –
Sklesla půlnoc – zvony bijou.
Slyš! jak strašné vykřiknutí!
Jak je hrůza z hrdla nutí;
Ještě jednou – ticho všude. –
Břinklo okno – co to bude?
Volá panoš – mniši běží,
Klášterem se světlo míhá. –
Po chodbách se křik rozlívá,
Bez sebe že Góra leží.

Věrný panoš k rytířovi spěje,
Nad nímž mdloba perut' rozprostírá;
Zmrtvělého panoš podepírá,
Vřelé slzy po ruce mu leje,
Studený mu s čela pot utírá,
I tvář zchladlou vřelou slzou hřeje;
Ztmělé rytíř oči otevírá,
Po celém se těle hrůzou chvěje,

Mdlé se oko pod brvami stkvěje,
Jak by temnost kolem byla čirá;
Znovu klesá i znovu umírá;
I zas znovu opět pookřeje.
Panoš pláče, i panoš se směje,
Pána na obživlého kdy zírání,
I tvář svoji v lůno jeho kreje.

2.

S hradních věží dutě zvony znějí,
Mutně tichým hradem mniši pějící;
Smutek jako oblak hrad objímá.
Rona, paní hradu, v rakvi dřímá.
„Dobrou noc jí.“ Však jest první den,
Žely její co ukončil sen;
Neb kdykoli nad porostlou strání
Vzešel měsíc, slýchal její lkání;
A kdy již za jitra slunce plálo,
V růžové již vše se září smálo,
Ještě oko její slzy lilo;
Jí ni slunce zrak neosušilo.
V kobce tiché, černě obestřené,
Jako by ní rozestřel se mrak,
Dlela ona; uplakaný zrak
Upřenýť na obrazu milené
Dcery své po celý den jest měla;
Jak by věčně ji jen zřítí chtěla.
Uplynula jsou již mnohá léta,
Co to děvče v mladosti růžené,
Krásné jako jitro uzarděné,
Z hradu ušlo do širého světa,
Hněvem otce, praví lid, puzené; –
Pak i on sám ujel z hradu svého,
Zahnán v dálku od svědomí zlého. –
Odjel Hron. – Kam? – Posud' žádný neví, –

Aniž zdá se, žeby přišel více;
Protož Rony žel víc neuleví,
Léč až v smrti zblednou její líce. –

Ted' však zbledly; ztichlo její lkání,
Mutně jenom hradem mniši pěji;
Pozůstalých pláč zní smutně jen,
Rony žely tichý skončil sen.
Pode hradní kaplí, ve tmě pouhé
Leží místo tiché, bez jitra svítání,
Kde ve zdání, či snad beze zdání –
Spí pánové hradu v noci dlouhé.
Sedům sloupů do půl kola stojí,
Kol a kolem železná je mříže
V obejmutí věčném k sobě víže;
Nahoře je vlastní rámě pojí, –
V středu dolů visí sponka dlouhá,
Na ní lampa, v ní světlo nejasné,
Div že hoří – plápolá i hasne;
I zas doutná; – jemu jen se rouhá
Čírá tma, jenž se v kol hrobky víje;
Časem prchnouc, v polou odekryje
Všecky hrůzy místa tak pustého,
Časem vše zas do roucha hustého
Šerých nocí sevře – až se srdce leká,
Kdy pomyslí, ta – že tma naň čeká.
Mezi sloupy uprostřed té mříže
Hledí Christus s vysokého kříže,
Truchlorouškou jesti' co zastřený,
Světlem mdlým jen v polou ozářený.
A při sloupu každém ozbrojená
Stojí socha mrtvých hradních pánů,
S mečem v pěsti, jak by ta postava zděná
Tělesné chtěla hlídati schránu.
Skučí větřík skulinami stěny

Pustopusté hrobky mrtvým šerem,
Zemřelých jako dech zatajený
Dlouhým po přílbicích hraje perem,
By se prodral slunce blesk tam zlatý,
Ozářiti chtěje krásnou mocí
Rakví lůno; v hrůzy tyto spiatý
Stane se jen pustou zase nocí.
Světlem bledým lampy ozářená,
Stojí rakev, v které Rona sní,
Mnichem šedým prosba pronesená
Srdečně co lkání hrobkou zní:
„Pane, promiň v soudu tvém mou vinu,
Pane, dej, ať navždy nezhahnu,
Dej, ať v brzku hrůzná noc mi přejde,
Jitro zlaté nade hroby vzejde!“
Za ním v zboru všickni mniši pějí. –
Hlasy jejich jako lkání znějí
Než zvuk tento v kol o rakve duté,
Rozhostěné v hrobce vyklenuté,
Z nichž ni prach již není obsažený,
Zachechtá se co smích zatajený. –
Ticho opět. Slyš! teď koně ržání
I podkovy hlásné klopotám‘
Přes nádvoří v uši mnichů bije,
I zazvučí hlas radostný v lkání:
„Pán se vrátil!“ – „Pán ať žije!“

Zasmušen na oři Góra sedí,
Kolem něho všecko tiše stálo.
Nepromluviv kolem sebe hledí,
Všecko se mu snad tak cizí zdálo?
Okna hradu naň co zraky zřely
Umrtvené, jak by se ho chtěly
Zeptali, kde sám tak dlouho bloudil?
Stíny stromů tajemně se chvěly,

Jak by každý nad přichozím soudil.
A on stojí – mlčí – v kol se dívá,
Ňadra se mu v tajném zdvihnou stesku,
Neb se bledá divně tvář usmívá;
Ztmělé zraky v strašném mihnou blesku.
Skočí s koně – kolo užasnuté
Vstoupí; ptá se, co as rytíř ráčí?
Ten pak sklopiv oko nepohnuté,
Vrhne uzdu a v hrad zpustlý kráčí.

3.

Splynula tichá noc, podletní vítr vál,
Velebný Vyšehrad v paprsku Luny stál,
Od zdí od sesutých i od skal kolmých stín
Stopil se hluboko v Vltavy temný klín.
Dvanáctá odbila, poslední mroucí zvuk
Se vmísil v ječící stříbrné vlny hluk
I z blízké hospody v znějící hlasně smích. –
V bílý plášť zahalen pod skálou stojí mnich, –
Velebná postava. – Vybledlou jeho tvář
Strašnější činila sinavá Luny zář;
Šedý vlas přes jeho zmrtvělý visí zrak,
Tak kryje jízlivý zdoutnalé hvězdy mrak;
I strašně po skále jakkoli vichr lkál,
Ticho, však strašněji šedivý mnich se smál.
V tom temnou nocí zvuk stříbrný harfy zněl,
I smutný dívky hlas mutnou si píseň pěl:

„Vítr, chladný vítr věje
Prese hvozdy husté,
Svadlým listem hustě seje
Na strniště pusté.“

„Smutně k posledu v křovině
Kukačka kukala,

Smutněji však na rovině

Dívka zaplakala.“

„Věnc krásný jsem ztratila,

Těžko bez něj býti,

Bouře růže odšatila,

Nelze jiný víti.“

„Aj, tam na mé sestry hrobě,

Ještě vlají stíny,

Tamo půjdu, spletu sobě

Věnc z rozmarýny.“

Umlkla; harfy zvuk mutně krajinou hral,

Strašný – jak nešťastné osud by dívky lkali;

S ním spolu utichnul z hospody hlásný smích,

Mnohem však strašněji šedivý smál se mnich:

„Není již pláče dost za celý jasný den,

Ještě i lkání to zaplaší noční sen,

I tam těch plaší smích, jenž tak již řídký host,

Z hrdla jej vynutí jediná zoufalost;

Neb člověk, největší jestli ho tiskne hřích,

Z vlastního trápení ještě si stropí smích.“

V tom harfa zazvučí, slyšeti těžký pád,

Zvučela posledně, nezavzní vícekrát; –

Vlna se urovná, nenechá žádných stop,

Harfu i hlas skryje jediný mokrý hrob.

Plačící Luna se stopila v mraků klín,

I stměla šírou zem oblaků hustých moc,

Odcházel šedý mnich po skále v pustou noc,

Co v hrobku s půlnocí bere se hrůzný stín.

I vzešel jasný den, i zašel zlatý den,

I znovu s půlnocí trudný se vrátil sen,

I dutý řeky hluk i vichr opět lkál,

Šedivý též i mnich pod skálou v noc se smál.

I každou přišel noc; – až jednou v ranní čas
Na tváři dlí mu smích – než žádný v hrdle hlas;
I byl to hrůzný smích, přimrzlý v tváři smích,
Jako by smrti smál se ještě mrtvý mnich.
Krásný večer splynul na Vltavu,
Svaté ticho kol se rozprostřelo,
Papršlek, v němž různě vše se stkvělo,
Věncil ještě Vyšehradu hlavu.
Tichá řeko, stříbrné tvé lkání
V májový mne uvábilo sen:
Ani noc to, ani jasný den,
Co mne chová; vůkol vše jen zdání;
Aniž vím, co mne v tvé lůno táhne,
Tuším, tam že najdu co mi schází,
Ucho mé tvůj hlas slýchati práhne,
A přec řeč tvá cizou mi přichází. –
Aniž tvůj že jsem, že lásku mocí dusím?
Nikoli! vždy jinam zřela touha má.
Nestačilať láska, krása tvá!
Jsem sic tvůj, však proto jen, že musím.
Ó, bych lehkou vzlétnout mohl perutí
Tam, kam touha žádá hoříc ve mně!
Nebylof by tady mého pobytí,
Tvůj bych nebyl, ba ni celé země!
Však ten zásvit růžojasných lící
Jest jen promyk hvězdy padající;
A jak klesá v černé noci zdroje,
„Dobrou noc! a můj volá za ním hlas;
Mstitelem mým v krátce bude čas –
Zničit' krásu tvou i pouta moje!

Kde jest Góra? kde jest Mnich? kam zašli?
Kryje hrob je? – či svůj domov našli?
Či neměli v světě domov žádný?
Jen u víře dal jej rozum zrádný?